

januari 1967
16e jaargang

Redactie:

D. Roethof-Ensing
Spinozalaan 283
Voorburg (Z.H.)
Telef. (070) 86 5466

Administratie:

Oudegracht 152
Postbus 114
Utrecht

Verschijnt
Maandelijks

Abonnementsprijs
f 3.- per jaar

HUMANISTISCHE DOCUMENTATIEDIENST

Uitgave van de Stichting Humanistisch Centrum Mens en Wereld

HUMANISTISCH VERBOND.

Uitbreiding zendtijd

Van de Minister voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk is bericht ontvangen, dat op advies van de Radioraad de zendtijd van het Humanistisch Verbond zal worden uitgebreid. Voor de radiotijd zal dit worden 15 minuten i.p.v. de thans geldende 10 minuten, en bij de televisie krijgt het Verbond een kwartier per 4 weken. Dit was 10 minuten per maand.

Overleg zowel met NRU en NTS is gaande over het onderbrengen van deze verhoging. Voor wat de radio aangaat, zal dit vermoedelijk resulteren in een wekelijkse uitzending van 5 minuten op vrijdagavond op het andere net. Bij de televisie wordt van geval totgeval besloten.

Televisie-uitzendingen

Het ligt in het voornemen om op maandagavond 13 maart van 22.25-22.40 uur op Nederland I een uitzending over het Steunfonds te maken. In voorbereiding is ook een uitzending over het dan gehouden congres op maandagavond 24 april.

Wijziging statuten en huishoudelijk reglement.

Door het Dagelijks Bestuur zijn congresvoorstellen voorbereid tot wijziging van de statuten en het huishoudelijk reglement. Het gaat hier niet om principiële zaken, doch om aanpassing aan de huidige situatie. Bij deze wijziging is ook rekening gehouden met de instelling van een verbondsraad, waarover een afzonderlijk voorstel aan het congres zal worden voorgelegd.

Jongerenwerk

Er valt een regelmatige toeneming te constateren van het aantal jongerengroepen, waarbij de werkgroep Jeugd- en jongerenwerk stimulerend optreedt. Het voorlopig als proef uitgegeven blaadje zal nu definitief uitkomen met de naam "Libertijn".

Resultaten Steunfonds

In 1966 ontving de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme 9511 giften tot een gezamenlijk bedrag van f. 158.067,28. Dit resultaat was beduidend hoger dan in het voorafgaande jaar waarin 8413 giften werden ontvangen, die tesamen f. 115.737,76 opleverden.

Geestelijke verzorging in de strijdkrachten

De Minister van Defensie heeft het verzoek, om het aantal raadslieden van 6 op 8 te brengen, van de hand gewezen. Hij meent dat dit door het volgende kabinet moet worden bekeken, ook al omdat dan de proefperiode van drie jaar wordt afgesloten.

STICHTING MILITAIRE TEHUIZEN VAN HET
HUMANISTISCH THUISFRONT

Groot humanistisch militair tehuis in Seedorf.

De Minister van Defensie heeft het Humanistisch Thuisfront een subsidie toegekend van f. 490.000,- voor het bouwen van een groot Humanistisch Militair Tehuis in Seedorf, de (zeer) grote legerplaats in Duitsland, waar enkel Nederlandse militairen gelegerd zijn (4 à 5.000).

De dienstplichtigen komen slechts om de 6 weken naar huis en de Legerplaats is betrekkelijk afgelegen. Daarom is de behoefte aan een zelfgekozen huis buiten het kazerneterrein groter dan in Nederland.

In het tehuis is rekening gehouden met een ruime zaal voor de geestelijke verzorging. Er is een speciale logeer/sprekkamer voor de raadsman geprojecteerd.

Er is een muziekzaal, handenarbeidlokaal, tafeltenniszaal, studeerzaal en bibliotheek, televisiezaal en een grote conversatiezaal.

Er zijn woonhuizen voor 2 echt)paren-beheerders.

Alles is gebouwd rond een binnenhof.

In de gangen, die om de binnenhof lopen, zijn zitjes voor kleine groepjes ingericht. Daar kan men rustig praten of lezen.

Tenslotte zijn er nog 2 kamers, die zowel voor logeer- als voor andere doeleinden gebruikt kunnen worden. B.v. tijdelijke studiegelegenheid, spreekkamer voor bezoekers van militairen etc.

Men ziet, er is aan vele aspecten gedacht.

Het Thuisfront hoopt voor het bekostigen van de inventaris en inrichting van dit tehuis, steun te vinden bij velen die tot de Humanistische kring behoren of daar sympathiek tegenover staan.

STUDENTENVERENIGING OP HUMANISTISCHE GRONDSLAG
"SOCRATES"

In het blad de "Druppelsteen", orgaan van "Socrates" troffen wij onderstaand bericht aan; dat o.i. aanbeveling verdient in wat wijder kring aandacht te krijgen:

In juli '65 is het Netherlands Students' Bureau for International Cooperation (kortweg NESBIC) op initiatief van en als logisch gevolg op de toenmalige activiteiten van de N.S.R. opgericht. Het doel van deze organisatie (stichting sinds april '66) is het bevorderen en coördineren van de ontwikkelingshulp activiteiten van de participanten, het verschaffen van informatie over ontwikkelingssamenwerking en ontwikkelingslanden en het mogelijk maken van studentenstellingen t.a.v. ontwikkelingshulp activiteiten.

Sinds 17 mei '66 is "Socrates" hierbij aangesloten. Dit houdt in dat wij onze visie op ontwikkelingshulp kunnen inbrengen, dat wij contactmogelijkheden hebben voor wie en wat zich binnen de vereniging met ontwikkelingsproblematiek bezig houdt en dat wij toegang hebben tot de werkelijk uitstekende gegevens over ontwikkelingslanden en hulp die de NESBIC verstrekt. Het voornaamste hiervan kunt u aantreffen in het NESBIC-bulletin, dat ik iedere geïnteresseerde dan ook graag mag aanbevelen.

Hierin bevinden zich o.a. gegevens over de economische situatie in diverse ontwikkelingslanden, verslagen van besprekingen, gegevens over instellingen, besprekingen van rapporten en van de (overstelpend vele) publicaties en vacaturelijsten met betrekking tot ontwikkelingshulp.

Als u zich wilt abonneren (onze meest directe bijdrage aan (de oplage houdt het blad in stand) en ook eerste profijt van de NESBIC) dan kunt u dit doen door uw naam, volledig adres en geld aan mij te doen toekomen.

Abonnementsprijs NESBIC-bulletin
voor leden van de aangesloten
organisaties f 6,-

Uw NESBIC-vertegenwoordiger
J.A.J. Metz Pieterskerkgracht 5,
Leiden
Gironummer 243907
t.n.v. Anth. Metz te Leiden.

VAN ALLE KANTEN

Duur tehuis

De heer Jongeling van het G.P.V. is het er, blijkens vragen aan de minister van defensie, helemaal niet mee eens dat ons Thuisfront zo'n mooi tehuis zal krijgen in Seedorf (men zie het bericht hierover voor in dit nummer).

In de Telegraaf van 10 dec. stond:

"Voor nog geen tien tot de humanistische richting behorende Nederlandse militairen in de legerplaats Seedorf in West-Duitsland zal een humanistisch tehuis worden gebouwd, dat het rijk naar schatting anderhalf à twee miljoen gulden gaat kosten.

Het Tweede-Kamerlid, de heer P. Jongeling (GPV), heeft de minister van Defensie P.J.S. de Jong gevraagd of het juist is, dat het humanistisch verbond reeds tevreden zou geweest zijn met een klein gebouw, maar dat het kabinet heeft bepaald, dat er beslist een tehuis zou moeten komen in dezelfde orde van grootte als het rooms-katholieke en het protestantse tehuis.

Tegen deze verspilling van staatsgelden moet volgens de heer Jongeling worden ingegrepen."

Provo's in humanistische hoek

De Corriere della Sera, voornaamste krant van Italië, heeft onlangs een lang artikel gewijd aan de "Nederlandse Provo" en diens lof wel gezongen. Volgens een bericht in Elseviers Weekblad van 17 dec. stopt de Corriere de Provo in een humanistisch hoekje:

"Het haalde er Huizinga bij om te bewijzen dat in de provo's niemand minder dan Erasmus weer is opgestaan. In Nederland, het vaderland van Erasmus en Spinoza, zo zegt de schrijver van het stuk, Virgilio Titone, bereiden de provo's een nieuw humanisme voor. Zij zijn vol liefde voor de naaste en willen hem begrijpen. Van ideologieën moeten zij niets hebben, en dat is uitstekend want de ideologieën zijn op sterven na dood.

Titone houdt de deur van de historie al voor de provo's open. Zij mogen daar zonder verwijl binnengaan, zoveel verdiensten hebben zij zich voor de toekomst van de cultuur al verworven. Titone ziet zelfs als enige authentieke cultuurverschijnselen in het Europa van vandaag de jonge dramaturgen van Londen en de jonge "humanisten" van Amsterdam, de Provo's (met een hoofdletter). Aanleiding tot deze merkwaardige lof is waarschijnlijk voor een deel de overstroming in Florence. De eersten die daar de handen uit de mouwen staken, waren nl. de jongeren, van allerlei nationaliteit, en onder die jongeren waren in het bijzonder de langharigen vertegenwoordigd. Italië is zich dat inmiddels bewust geworden en bekijkt die jongeren nu eensklaps met andere ogen."

Ook humanisten willen onderwijs

Aldus schreef de Rotterdammer van 16 dec. boven een artikeltje, zo de schijn op zich ladend alsof de humanisten nu eindelijk van een kwellend analfabetisme verlost willen worden. Het ging echter over

het humanistisch vormingsonderwijs aan enkele Rotterdamse scholen:

"De gemeenschap Rotterdam van het humanistisch verbond heeft het gemeentebestuur gevraagd om humanistisch vormingsonderwijs te mogen geven op de hogere gemeentelijke scholen, de voorbereidend hogere en middelbare scholen.

Uit een voorstel aan de gemeenteraad blijkt, dat B. en W. van Rotterdam aan dit verzoek willen voldoen. Het is redelijk, schrijven zij, en herinneren aan het bijbelonderwijs, dat al jarenlang aan deze scholen wordt gegeven, zij het facultatief. Voorgesteld wordt om het humanistisch verbond op dezelfde wijze te subsidiëren als het IKOS, het interkerkelijk overleg in schoolzaken, dat het bijbelonderwijs aan de gemeentelijke scholen verzorgt.

Voor dit jaar betekent dat een uitgaven van negenhonderd gulden, dat de gemeenteraad als krediet zal moeten uittrekken. Evenals het bijbelonderricht zal het humanisme facultatief worden gegeven."

In strijd met welzijn van het kind

Als vervolg op het bovenstaande nog een enkele aanhaling uit een bericht in Het Vrije Volk van 23 dec., toen het voorstel in de Rotterdamse Gemeenteraad ter tafel kwam:

"Pas op, u tast de vrijheid van het onderwijs aan," zei burgemeester W. Thomassen donderdagmiddag tot het Staatkundig-Gereformeerde raadslid, de heer C.N. van Dis. De heer Van Dis was tegen een voorstel om dit jaar een subsidie van f 900 te verlenen voor het humanistisch vormingsonderwijs op het gemeentelijke scholen voor het v.h.m.o.

Het college van B. en W. acht dit verzoek alleszins redelijk. Leerlingen van deze scholen kunnen immers gedurende de schooltijd een lesuur per week bijbelonderricht krijgen.

De heer Van Dis verzette zich met staatkundig-gereformeerde hardnekkigheid. Dit prikkelde de wethouder van onderwijs R. Langerak: "Dus u beweert dat de humanistische vorming in strijd is met het welzijn van het kind?"

Op grond van mijn geloofsovertuiging: ja..." zei de heer Van Dis. Wethouder Langerak haalde toen zijn schouders maar op. Meer vreugde kon men beleven aan de CPN-mevrouw Heiltje de Vos-Krul. Ze was niet tegen het humanistisch vormingsonderwijs. Maar zou men de kinderen dan ook niet over het marxisme kunnen leren? De heer Langerak meende dat dit op de middelbare scholen tijdens de daarvoor bestemde vakken al wordt gedaan. Vaak niet door leraren die het marxisme toejuichen, maar het gebeurt in ieder geval gedegen...."

Mevrouw Heiltje glimlachte. Ze stemde met partijgenoot Siem Groenendijk vóór. De pee-es-peeërs toonden geen interesse."

Lof voor T.V. uitzending

In De Tijd van 13 dec. wordt waarderend gesproken over de t.v. uitzending, welke gewijd was aan het leven van prof. Leo Polak:

"Het Humanistisch Verbond maakte gisteravond aan het begin van de avond op Nederland 1 vaderlandse televisiehistorie met zijn eerste uitzending in eigen zendtijd. Het werd een gedegen doorwrochte documentaire, samengesteld uit foto's, filmopnamen en interviews rond de humanistische filosoof prof. mr. dr. Leo Polak, die in 1941 in het concentratiekamp Sachsenhausen om het leven kwam."

Polak-herdenking I

In het Arnhems Dagblad van 31 dec. schreef de heer W. Engelen een uitstekend artikel over de grote betekenis van prof. mr. dr. Leo Polak. Hij zegt daarin o.m.:

"Ook het Humanistisch Verbond herdenkt Prof. Leo Polak als één van de zijnen. Het heeft er een plechtige zitting in Amsterdam, een radio-uitzending en een televisie-programma aan gewijd. Dat kan verwondering wekken, want Polak heeft het H.V. nooit gekend: het werd vijf jaar na zijn dood opgericht, en één van de redenen van die oprichting was de behoefte aan een geestelijk centrum voor buitenkerkelijken waar, anders dan in De Dageraad, het moderne humanisme een positieve oriëntatie op de eigen waarden van de menselijke persoon en een fundament voor een eigen mens- en wereldbeschouwing zou kunnen bieden, los van de vooronderstellingen van het godsdienstig openbaringsgeloof. Dat betekende: een eigen gezicht geven, levensbeschouwelijk en ook organisatorisch, aan het buitenkerkelijk volksdeel, en vooral: de opbouw van een universeel-menselijke ethiek op de grondslag van de autonome werkzaamheid van de vrij-denkende rede.

"Wij mogen hem niet voor het Verbond annexeren", zegt Libbe van de Wal, maar mede aan hem dankt dit Verbond het geestesklimaat waarin het nu kan gedijen. "Polak bestreed niet het godsgeloof(...) maar hij verzette zich tegen de opvattingen die maar al te vaak gepaard gaan met dit geloof." Zijn wijsgerige overtuiging was, dat het voor het zedelijk zijn niet gaat om wat iemand gelooft of niet gelooft, maar uitsluiten om wat hij innerlijk is". Van jurist tot rechtsfilosoof, en vandaar van ethicus tot humanist, zo zou men ongeveer de ontwikkelingsgang van Polak kunnen schetsen. Met zijn leermeester Heymans vertegenwoordigt hij in de recente geschiedenis van de Nederlandse wijsbegeerte de "Groninger school". Uit die school is een niet gering gedeelte van het huidige topkader van het Humanistisch Verbond voortgekomen, en ook langs deze weg kon hij een "wegbereider" worden van de modern-humanistische beweging zoals die na de oorlog in Nederland en in veel andere landen op gang gekomen is."

Polak-herdenking II

Jan Rogier in Vrij Nederland van 10 dec. schreef over de "vrijdenkend geleerde" een vlammend betoog, waarin hij nog eens wees op de "geest van intolerantie en starre betweterij, van autoritair gezag die de

na-oorlogse periode in ons land nog lang vergiftigd heeft:

"Het gevecht tussen de kerken en het Humanistisch Verbond tot diep in de vijftiger jaren, waarbij vooral de R.K. Kerk zich onverzoenlijk getoond heeft als lasterend en ophitsend apparaat, mag niet vergeten en niet verdoezeld worden onder de huidige vriendelijke woorden. Waakzaamheid is geboden, omdat iedere dag blijkt dat de oude Adam niet is gestorven en dat tolerantie voor velen niets meer dan bevoogding is, voor slechts enkelen erkenning en eerbiediging betekent."

Rogier zegt verder nog;

"Het is duidelijk dat vele van de door Polak ontwikkelde denkbeelden vandaag nog springlevend zijn en - wat meer betekent - dat hij toen reeds de "goede" zijde heeft gekozen voor de problematiek van vandaag.

Als Polak de recente teach-in van de VPRO over de toekomst van de godsdienst had geleid, zou het stof hoger opgewaaid zijn en zou de VPRO nog meer leden verloren hebben, als hij voorzitter was geworden van het nieuwe comité van Waakzaamheid (hij zat ook in het vooroorlogse comité) dan zou er zeker al een teach-in gehouden zijn over de herleving van fascisme en rechts-extremisme van het Humanistisch Verbond, dan..... zou er geen herdenking nodig zijn geweest in de RAI. Dat hij nu herdacht wordt door het Humanistisch Verbond moge inspiratie zijn voor velen, die het gevaarlijke en explosieve vacuum van een kerkelijk exmaatschappelijk ontwortelde massa wel zien maar er te geringe aandacht aan besteden."

Ruggesteun

In de rubriek Geestelijk Leven van het Vrije Volk door Joost van Roon werd een gesprek opgenomen met de heer C.H. Schonk, geestelijk raadsman van het Verbond en wel in het blad van 22 dec.. De Heer Schonk draaide ten behoeve van de verslaggever enkele bandopnamen af, die hij liet opnemen tijdens gespreksavonden door het H.V. in het hele land georganiseerd. Een paar opmerkingen van die - uiteraard anoniem gebleven - sprekers nemen we hieronder over:

"..... ik vind deze avonden een ruggesteun. Het gaat hier om: hoe beleef je je menszijn? Je wordt gestimuleerd om na te denken."...

"..... je staat niet zo gauw meer klaar met een oordeel over anderen. Je leert hier denken en je leert luisteren."...

"..... eh, ik zoek die echtheid, net als jij zegt: die wil om elkaar te begrijpen (stemmen van bijval)".....

"..... ik probeer een beetje mens te worden, het is 'n beetje teatraal uitgedrukt, maar de gesprekken hier zijn mij ergens een steun daarin."...

Op een vraag van de journalist zegt de heer Schonk:

"Het is een finale misvatting, zegt de heer Schonk (die de zaak nuchter bekijken kan, maar op dit punt emotioneel reageert), "het is een finale misvatting, dat bijvoorbeeld arbeiders niet geïnteresseerd zijn in levensvragen. Dat heb ik in de arbeiderskampen wel anders ervaren. Je vindt onder hen dikwijls juist een heftige belangstelling.

CONCREET BLIJVEN. Alleen, begin niet met abstracte en theoretische

verhalen. Zij drukken zich uit in termen van concrete ervaringen, met een natuurlijkheid die je in andere kringen vaak node mist. Hun inzicht is er niet geringer om!

Welke vragen dan aan bod komen? Deze: wie ben ik als mens, wat doen wij met het leven, zijn wij afhankelijk van onze eigen geschiedenis, wat is goed en wat kwaad, en kunnen wij dat voor anderen uitmaken? Al deze vragen blijven fundamenteel, algemeen menselijk, ze worden niet persoonlijk gericht. Als de mens zich herkend heeft - laat ik even wat jargon gebruiken - als een zedelijk - redelijk wezen, dan komt de vraag: wat doe ik met die zedelijkheid? Met normen en zedelijk besef?

Schuldproblemen en gewetensconflicten komen in discussie. Men wordt zich bewust van zich zelf. Wij willen niemand een humanistische gedachtenwereld opdringen, de deelnemers zijn ook geen lid van het verbond en behoeven het evenmin te worden.

Geloof en kerk komen uiteraard zijdelings ter sprake, maar wij zetten ons er niet tegen af. Ook ons gaat het om de waarheidsvraag, ook wij weten dat de mens moet kiezen. Maar in redelijke verantwoording, zonder iets op gezag aan te nemen, zonder openbaring van buitenaf."

Een derde deel zonder kerk

In het Sonntagsblatt uit Hannover, waarvan de datum bij deze redactie helaas onbekend is, stond een berichtje over de onkerkelijkheid in Nederland:

"De onkerkelijkheid onder de Nederlandse bevolking heeft zich in de laatste zes jaren bijna verdubbeld. Terwijl bij de laatste officiële volkstelling in 1960 al reeds 19 van de 100 personen verklaarden, dat ze bij geen enkele kerkgenootschap waren aangesloten, thans blijkt dat dit aandeel tot 33 % gestegen is. Dit was de verrassende uitslag van een opiniepeiling van de "Attwood Statistics" uit Rotterdam. In grote trekken vertoonde zich het volgende beeld: tot de Nederlandse Hervormde Kerk, de grootste protestantse kerk van het land, behoort thans 20 % van de Nederlandse bevolking, in 1960 was dit 30 %, tot de Gereformeerde Kerk 8 %, (in 1960 9 %), de Rooms Katholieke Kerk 35 %, in 1960 was dit nog 38 %."

Maatschappelijk werk gebundeld

"Na een lange tijd van voorbereiding en anderhalve maand inwerken is het er dan toch van gekomen: al het maatschappelijk werk in de Schilderswijk is gebundeld en ondergebracht in één centrum. In de Tenierstraat 17 werd een en ander vanochtend op een persconferentie tot een feit, waarmee tevens een nieuw Nederlands unicum was geboren. Met dit experiment is een begin gemaakt met wijksgewijze organisatie van maatschappelijk werk in Den Haag. Het centrum is voorlopig voor een jaar in de Tenierstraat gevestigd. Als toekomstige ontwikkeling zijn soortgelijke centra ook in andere Haagse wijken, Scheveningen en Laakkwartier, te verwachten, in totaal tien of elf."

Aldus een bericht in Het Vaderland van 5 jan., waarin we ook nog lezen:

"In het centrum kunnen alle terecht die de hulp van maatschappelijk

werk wensen, ongeacht hun levensovertuiging, met dien verstande dat de medewerkers de spreekuren bij toerbeurt waarnemen, zodat bij voortgezet contact de "cliënt" de maatschappelijk werker toegewezen krijgt, die hem of haar, gezien de moeilijkheden, het best zou kunnen helpen.

Eigenlijk alleen door toeval of indien de cliënt dat zelf wenst, zou dat een maatschappelijkwerker zijn van gelijkgerichte levensovertuiging.

In het centrum werken samen de Hervormde Stichting voor Kerkelijke Sociale Arbeid, de Stichting Gereformeerd Maatschappelijk werk, het Katholiek Instituut voor Maatschappelijk en Cultureel werk, Humanitas en de Gemeentelijke Sociale Dienst."

Prof.dr. Pieter Geyl

In het Algemeen Handelsblad van 2 jan. herdenkt dr. A.C. Constandse de kortgeleden overleden geleerde prof. Geyl. Hij schrijft onder meer:

"Het nageslacht zal bij het noemen van zijn naam allereerst denken aan zijn Grootnederlandse Gedachten en aan zijn (onvoltooide) standaardwerk Geschiedenis van de Nederlandse Stam. Onder dat woord "stam" verstond hij een culturele eenheid, "alle volken en volks-groepen voor wie het Nederlands de moedertaal is". De taal was voor hem meer dan een individueel instrument van gedachten en gevoelens, zij gold als een werktuig tot verbreiding van een cultuurpatroon, zoals dit o.a. in letterkunde, godsdienst en wijsbegeerte tot uiting kwam. Vandaar dat hij, zelf humanist, al vroegtijdig in verzet kwam tegen de stelling dat de Nederlandse Calvinisten echte en beste vaderlanders waren en de katholieken niet. De vorming van de Noordnederlandse natie was volgens hem niet het resultaat geweest van een godsdienstoorlog. Zeker, de Calvinisten hadden tot de stoottroepen gehoord in de aanvang van de tachtigjarige oorlog; maar men mocht hun fanatisme niet idealiseren. Zij vormden omstreeks 1570 misschien tien procent van de bevolking en zonder het verzet van tienduizenden katholieken tegen de Spaanse overheersing zou deze laatste nooit zijn geliquideerd."